

6. Щербан, Т. Д. (2004) Психологія навчального спілкування : моногр. Київ : Міленіум. 345 с.

**Natalia Benkovska,**  
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,  
Head of the Department of Language Training,  
Naval Institute of National University «Odessa Maritime Academy»  
Odesa, Ukraine  
<https://orcid.org/0000-0001-5857-6991>  
[benkovskanb@gmail.com](mailto:benkovskanb@gmail.com)

### **STUDY OF THE CONCEPT OF «INTERPERSONAL INTERACTION» IN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL LITERATURE**

**Key words:** *interaction, interpersonal interaction, professional activity, communication.*

УДК 130.123.4:37.01(477)

**Букач Микола Миколайович,**  
доктор педагогічних наук, професор,  
професор кафедра філософії освіти, «Одеської  
академії неперервної освіти Одеської обласної  
ради», м. Одеса, Україна  
<https://orcid.org/0000-0001-9778-2894>  
[nbukach@gmail.com](mailto:nbukach@gmail.com)

### **МОДЕЛЬ ЦІННІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЯК ШЛЯХ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ЄДНАННЯ**

**Ключові слова:** *система цінностей, моноетнічна та поліетнічна моделі ціннісного становлення, етнічні та ціннісні інтереси*

Кожна критична ситуація, є своєрідною перевіркою на правильності дій, у попередні періоди існування, а отже, підготовленості до реагування на загрозливі обставини, як кажуть здатність «тримати удар» та пристосовування до неочікуваних змін. Саме в таких ситуаціях є можливістю звірити моральний компас – чи ми віримо в те, про що говоримо, чи наші цінності є справжніми, чи готові ми дотримуватися і захищати те, на чому наголошували. Війна є найжорсткішою з усіх перевірок, з якими може стикнутися

в житті людина і країна, адже вона перевіряє на міцність наші ціннісні переконання в надскладних умовах, в яких схибити дуже легко. Війна розкриває, як зльоти високої духовності та самопожертви, прояви добротності і милосердя, так і оголює прояви жорстокості, цинічності, не людяності, коли на поверхні проявилися бруд і приховані у буденному житті риси характеру, і це стосується не лише окремих представників, але й цілих народів. Війна надала багату палітру подій та вчинків для вивчення і прийняття рішень та пошуку відповіді на питання: Яку систему цінностей слід обрати за основу у розбудові нової української держави?

Щоб дати відповідь на поставлене питання, ми маємо подивитись на основні моделі розвитку ціннісних систем та результати суспільно-культурного розвитку, до яких вони призвели.

Слід зазначити, що протистояння на культурно-освітньому фронті, між моноетнічною та поліетнічною моделями ціннісного становлення, набули вищого рівня протистояння. Саме зараз, у процесі цих протистоянь, викарбовується специфіка української системи цінностей, яка все чіткіше набуває спрямованого руху у бік демократії та Європейського Союзу, проявляючись у нових формах взаємодії, як у середині суспільства, так і в його зовнішній політиці. Щоб усвідомити причини означених змін, проаналізуємо здобутки і втрати, моноетнічної (яка була взята за основу становлення російського суспільства та поліетнічної, яка була покладена в основу розбудови європейських країн. Саме ці ціннісні орієнтири мають допомогти нам усвідомити, як шлях подальшого руху, так і цілі, на виконання яких першочергово має бути зосереджена увага нашої культури та освіти.

Моноетнічна модель культурного розвитку, яку було обрано в Російській імперії, а пізніше і в СРСР, протиставляла єдність – різноманітності, а тотожність – відмінностям. Виходячи з того, що на середину 17 ст., Україна у порівнянні з Росією, мала більш високий рівень розвитку культури, ця модель не відповідала духовним, моральним, етнічним традиціям, які розвинулися серед українців, тому вона увійшла у протиріччя з діючою етнічною ціннісною системою. Як результат, Україна була піддана спланованому історично-етнічному експерименту, який не повинен більше повторитися, і має застерегти людство. Адже росіяни – не прирости до коренів української культури, яку вони отримали

завдяки угоді 1654 року, а навпаки, всіма силами прагнули викоренити цю культуру разом з її носіями. Історія українського народу переповнена непоодинокими намаганнями створити на теренах України безетнічну націю, тобто велетенське збіговисько людських істот без історичної пам'яті, власної культури, мови, та ін. Їм потрібні були істоти – душі яких були б пустими, і які не мали б ні почуття Батьківщини, ні чуття єдиної родини, ні почуття вдячності предкам, ні відповідальності перед нащадками та ін. У Радянському Союзі продовжили політику зросійщення українців, посиливши жорсткість методів її реалізації, і застосовуючи жажливі, варварські заходи у вигляді голодоморів, гулагів, знищення національних традицій та ін.). «Марксистська ідея поступового злиття націй і виникнення у майбутньому безнаціональної (точніше – безетнічної) спільності людей. Тобто продовжувався курс на одноманітність у етнічній сфері людського буття. Апофеозом цих етнічних анахронізмів стало те, що у 70-80-х роках ХХ ст. у СРСР було ідеологічно обґрунтовано концепцію «радянського народу як нової історичної спільності людей». У цій спільності етнічні відмінності мали поступово зникнути. Однак концепція «радянського народу» зазнала краху разом із крахом СРСР у 1991 році» [2]. Як бачимо, така національна політика, через знищення етнокультурних цінностей, призводила до звуження ціннісного різноманіття та сприяла акцентуванню уваги на певних загальних стандартах, що у свою чергу спрямовувало суспільства до одноманіття.

Саме завдяки цій моделі культурного розвитку, Росія не стала російською національною державою, замість запровадження «російськості» (розвиток культурної ідентичності етносів, які входять до складу російської держави), почала впроваджувати «росіянізацію», яка пізніше переросла у «радянізацію», і найбільше проявилася у двох напрямках:

– створення, так званої «великої російської культура» через привласнення здобутків інших культур чи знищення того, що не вдавалося привласнити, або того що не відповідало генеральній лінії перетворень. «Велика російська культура» – це інструмент, який відігравав ключове значення у процесі об'єднання інших етносів. Саме через призму власної величч (великороси, «велика російська культура», «велика російська мова», «велика російська література» та ін.), російський уряд прагнув показати незначущість

культурної спадщини інших народів та їх неспроможність творити власну культуру і власну державність;

– збільшення титульної нації за рахунок інших етносів, що входили до складу Російської імперії і підпорядкування її царю, а пізніше комуністичній партії. Послідовне проведення «росіянізації» призвело до того, що вдалося створити таке штучне утворення, як російський народ, яке, виходячи із засад його створення, не могло бути міцним (різні культурні рівні, різні традиції, цінності, протиставлення та насильницьке поглинання національних культур, приниженні культурних надбань інших народів та ін.). Саме утримання цього штучного утворення, як російський народ, стало причиною постійного пошуку зовнішніх ворогів Росії.

Україна, з її глибокою духовністю і прихильністю до загальнолюдських та національних цінностей, не вписувалася у ці імперські канони, а тому завжди була збудником незадоволення з боку російського уряду, а отже, і під пильним контролем, тому шлях до національної єдності був непростим, і тільки сьогодні на практиці, ми починаємо усвідомлювати, позитивний потенціал цієї єдності.

Поліетнічна модель культурного розвитку, за якою відбувалися об'єднання етносів у Німеччині, Франції та інших європейських країнах, призвели до створення національних держав. Причому, слід зазначити, що при об'єднанні враховувалися можливості для розвитку культур тих етносів, які входили до складу цих держави. Країни Західної Європи у процесі розбудови власних держав, не лише проводили об'єднання на вільній основі, навколо титульного етносу, але й прагнули створити умови для розвитку самобутності всіх інших етносів та етнічних груп, щоб максимально використати їх специфіку для розвитку держави. З наведеного, ми бачимо різні ціннісно-етнічні основи, на яких створювалися та функціонували російська і західні держави, тобто творення російського народу відбувалося за іншим сценарієм, відмінним від європейського, що і призвело до багатьох трагічних подій, винуватцем яких стала Росія.

Розбудовуючи нову державу, українці не мають права повторювати помилки російської історії, щодо ігнорування етнічного різноманіття та будь-яких обмежень розвитку етнічних культур. Історично так склалося, що на теренах України оселялися представники різних етносів, тому культура цього краю виблискує

різнобарв'ям кольорів і відтінків. Різноманіття етнічних груп, які знайшли Батьківщину на цих землях, зумовило те, що основою української державності стала поліетнічність, тобто об'єднаність різних етносів, а отже, і культурно-етнічних різноманітностей, які природно стали складовими багатоетнічної української культури. Іншими словами, виходячи з нашого попереднього історично-етнічного досвіду, ми приходимо до необхідності розбудовувати нову країну, спираючись на гармонійну єдність різноманітного. Найбільш яскравим і цінним виявом, у розбудові української держави, мають стати саме ці різноманітності етносів, які складають державу. Адже кожний етнос має лише йому одному властиву душу, саме у цій особливості і проявляється непереборна цінність душі конкретного етносу, виявляється його здатність бути яскравою зіркою у сузір'ї інших етносів.

Як в кожній людині, ми цінуємо розмаїття, зіткане із вражаючих рис, так і в кожному етносі цінуються рівень культурного розвитку, політ філософської і наукової думки, характерні риси щирості, доброти, порядності, які приваблюють до себе. Саме у таких особливостях криється цінність, місце, роль та значення етнічного у сучасному світі. Але крім зазначених особливостей, найбільша цінність етнічного полягає у тому, що він стає своєрідною складовою культурного «коду української нації». «Його специфічність зумовлена тим, що кожна культура породжує свою, лише їй притаманну ціннісну систему. Цей «код» забезпечує процес культурної ідентифікації особистості, народу, нації, розвитку національної свідомості. Ціннісна «система ідентифікації» зберігає націю як носія унікального, самобутнього, лише їй притаманного» [1. С.221].

Специфіка національних цінностей вибудовувалась віками, і зумовлювала формування особливостей національної психології. Отже, розбудовуючи власну ціннісну систему, а отже і систему ціннісного виховання, ми маємо подбати про те, щоб в ній етнокультурні цінності стали продовженням загальнолюдських цінностей, а не протиставлялися один одному, як це було в російській імперії. На нашу думку, слід більш широко подивитися на роль, як окремої особистості, так і стосовно невеликих соціальних груп і етносів, створюючи для них можливості для внутрішнього самовдосконалення. Ми мусимо бачити, що кожний етнос перед лицем людства постає як цінність. «Якщо уподібнити людство діаманту (цінність якого, як відомо, залежить від кількості його

граней), а кожну з його граней порівняти з окремим етносом, то різноманітність етнічного світіння діаманта-людства (а відтак і його самоцінність) триватиме як невичерпна й незменшувана так довго, як довго кожний із сучасних етносів Землі зберігатиме своє неповторне сяяння, тобто – свою самобутність» [2].

Українські освітяни вміють не лише ставити високі цілі, але й наполегливою працею досягати позитивних результатів. Тим, паче, що вже сьогодні ми бачимо перші паростки і подальші перспективи цієї освітянської роботи, які надають нам сил і насаги для подальшої діяльності у розбудові демократичної України:

– Україна відбувається як незалежна держава, як суб'єкт європейської і світової політики, що свідчить про наближення розуміння тих цінностей, на яких розбудовується життя в Україні, і на яких побудована Європа. А отже, це дало можливість більш чітко визначити шлях нашого подальшого руху;

– завдяки збалансуванню ціннісних та етнічних інтересів різних соціальних груп активізувався процес творення української нації, і як результат, на передній план, виступило прагнення до розвитку і найкращого прояву етнічних культур.

Безумовно, що це лише перші позитивні прояви нових підходів до створення соціального середовища, в якому мають гармонійно розвиватися і функціонувати різні етнічні культури об'єднані на основі ціннісної системи, яка спирається на загальнолюдські та національні цінності. Але ці позитивні зрушення, вказують на потребу подальшого вдосконалення від освітян технологій, щодо пропаганди і поширення кращих зразків національної творчості. Одним із основних завдань освітньої системи має стати, не лише акумулювання суспільних цінностей, але й більш ефективно їх спрямування на виховання майбутньої української еліти, яка рухатиме країну до нових обривів.

### Список використаних джерел

1. Шайгородський, Ю. (2012). Цінності як детермінанти суспільного розвитку. *Сучасна українська політика*, Вип. 26., К.: Український центр політичного менеджменту. 219-228.

2. Російська культура як частина гібридної війни. *Ukrainer* <https://www.youtube.com/watch?v=XKBxyMtADHQ>

**Bukach Mykola Mykolaiovych,**  
Doctor of Pedagogy, Professor, Department of  
Educational Policy, “Odesa Academy of Continuous